

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

Валетенко Віталій Віталійович

УДК 338.443 : 330.341.1

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Красноручський Олексій Олександрович,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
професор кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Охріменко Ігор Віталійович,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права,
проректор з навчальної роботи;

кандидат економічних наук, доцент
Данько Юрій Іванович,
Сумський національний аграрний університет,
доцент кафедри статистики, аналізу господарської
діяльності та маркетингу.

Захист відбудеться «28» квітня 2015 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.832.02 у Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Артема, 44, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Артема, 44, читальний зал.

Автореферат розісланий «28» березня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Гацько А.Ф.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку вітчизняного аграрного виробництва не дивлячись на, в цілому, позитивний характер динамічних тенденцій розвитку, характеризується недостатнім рівнем задоволення економічних інтересів аграрних підприємств, деформацією конкурентних відносин не на користь товаровиробників, уповільненими темпами розвитку інтеграційних процесів. Такі умови на фоні непривабливого інвестиційного клімату спонукає аграрні підприємства до створення цінових конкурентних переваг в контексті підвищення економічної ефективності своєї діяльності. Останнє зумовлює необхідність побудови механізмів інноваційної орієнтації їх інвестиційної діяльності, що дозволить впроваджувати, передусім, виробничо-технологічні та комерційні інновації та створювати відповідні конкурентні переваги.

Основною умовою досягнення довготривалих, позитивних темпів економічного зростання, як всього реального сектора економіки, так і окремих підприємств, є активна інноваційна та інвестиційна діяльність. Зважаючи на те, що активізація інноваційно-інвестиційної діяльності належить до системних питань макроекономічного розвитку, вирішення яких має здійснюватися насамперед на державному рівні, — дослідження теоретичних і практичних питань формування державної інноваційно-інвестиційної політики становить важливу проблему в сучасній науці. Втім, реалізація інвестиційних проектів та імплементація інновацій, в будь-якому випадку, здійснюється на рівні суб'єктів економічних відносин, що актуалізує проблематику досліджень інноваційно-інвестиційної діяльності саме на мікрорівні, тобто на рівні підприємств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження за темою дисертаційної роботи здійснювалося відповідно до плану науково-дослідної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темою «Організаційно-економічні та технологічні засади підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції в умовах формування інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0111U005203, 2011-2015 рр.), згідно якої автором виконані аналітичні дослідження та опрацьовані рекомендації щодо розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств в контексті підвищення їх конкурентоспроможності та економічної ефективності.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та прикладних рекомендацій щодо побудови та функціонування економічних механізмів інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

Досягнення мети дисертаційного дослідження обумовило необхідність у визначенні та вирішенні таких основних завдань:

— узагальнити теоретико-методичні підходи до визначення сутності основних понять, пов'язаних з інноваційно-інвестиційною діяльністю

аграрних підприємств;

— здійснити оцінку основних тенденцій розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрному виробництві та інвестиційного потенціалу аграрних підприємств;

— обґрунтувати принципи та концептуальні засади побудови економічних механізмів інвестиційної діяльності аграрних підприємств в умовах її інноваційної орієнтації;

— визначити наукові засади організації управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрного підприємства;

— ідентифікувати напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств;

— обґрунтувати методичні засади оцінки інвестиційного потенціалу аграрних підприємств;

— визначити пріоритетні стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів побудови та функціонування економічних механізмів інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становили діалектичний метод пізнання, фундаментальні положення економічної теорії та менеджменту організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем конкурентоспроможності аграрних підприємств.

У процесі дослідження використовувались наступні методи: монографічний (при вивченні досвіду та особливостей здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств), метод аналізу та синтезу (при ідентифікації структурно-динамічних тенденцій інноваційної та інвестиційної діяльності аграрних підприємств, їх економічної ефективності та рівня конкурентоспроможності); абстрактно-логічний (при визначенні архітектури механізмів інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств); теоретичного узагальнення та порівняння (при виконанні теоретичних узагальнень та формулюванні висновків, удосконаленні понятійно-категоріального апарату дослідження); структурно-логічний (для виявлення взаємозв'язків між елементами економічного механізму інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств), графічний (при інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків, архітектури механізмів, результатів узагальнення статистичної інформації).

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України. Використані офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, наукова література з досліджуваної проблеми, інформаційні дані мережі Інтернет, власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретично-методичних засад побудови та функціонування економічних механізмів інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Наукова новизна найважливіших результатів дослідження полягає у наступному:

вперше:

– обґрунтовано цілісну концепцію побудови та функціонування економічного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств, яка ґрунтується на синтезі механізму інвестиційного розвитку, який генерує інвестиційні стратегії підприємства, та механізму управління інноваційним розвитком, який продукує напрями та процедури імплементації інвестиційних стратегій, шляхом інформаційно-ресурсного обміну між зазначеними компонентами з огляду на інноваційну орієнтацію інвестиційної діяльності підприємства;

удосконалено:

– засади організації управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрного підприємства шляхом обґрунтування процедур генерування інноваційно-орієнтованих інвестиційних стратегій розвитку з формалізацією на їх основі побудови інноваційно-інвестиційної політики та визначенням критеріїв їх критичного перегляду в процесі здійснення діяльності;

– ідентифікацію напрямів інноваційного розвитку аграрних підприємств шляхом систематизації їх в групи технологічних, технічних, біологічних, комерційно-збутових та соціально-економічних, а також розгляду їх складових та елементів через призму потреби в інвестиційних ресурсах та їх окупності;

– методичний підхід до оцінки інвестиційного потенціалу аграрних підприємств, який враховує результати співставлення розмірів підприємств, їх галузевої та функціональної спеціалізації, досягнутого рівня економічної ефективності їх діяльності з визначенням на цій основі ступеня сприйняття інновацій та рівня «інноваційності» конкурентних переваг, які створюються в процесі залучення та освоєння інвестицій;

набуло подальшого розвитку:

– наукове тлумачення сутності дефініції «інноваційна орієнтація інвестиційної діяльності» шляхом розгляду результатів інвестиційної діяльності в ракурсі створення конкурентних переваг, які мають інноваційний характер, та підвищення економічної ефективності аграрних підприємств;

– функціональна систематизація заходів інтенсифікації інвестиційного процесу в аграрних підприємствах на основі виділення організаційно-управлінських, організаційно-економічних та економічних заходів з виокремленням на цій основі раціонального поєднання засобів та інструментів забезпечення зростання інтенсивності інвестиційних процесів та диференціації їх напрямів;

– типологія стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств на основі доповнення існуючих систем критеріїв об'єктної

орієнтації інвестицій, їх обсягу та інтенсивності інвестиційного процесу, функціональними критеріями відношення інвестицій до створення конкурентних переваг та їх значимості для підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання аграрними підприємствами та органами державного управління агропромисловим розвитком наукових розробок та практичних рекомендацій з побудови економічних механізмів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю.

Окремі результати дослідження та пропозиції автора знайшли застосування в практичній діяльності Управління агропромислового розвитку Золочівської районної державної адміністрації Харківської області (довідка 01-49/251-053 від 27.11.2015 р.), в аграрних підприємствах вказаного району, а саме ТОВ «Петрівське» (довідка № 01-53 від 02.11.2015 р.), ТОВ «Відродження-1881» (довідка № 121 від 10.11.2015 р.), ТОВ «Агрофірма «Агрокомплект» (довідка № 061 від 11.11.2015 р.) та в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-561 від 03.09.2015р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: IV Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2013 р.), X Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2013 р.), Науково-практична конференція Сумського НАУ (м. Суми, 2013 р.), V міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2014 р.), IV міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Перспективні напрями розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва» (м. Тернопіль, 2014 р.), XVI Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій» (м. Львів, 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Аграрний форум – 2015» (м. Суми, 2015 р.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 15 наукових працях, в тому числі 14 одноосібних, загальним обсягом 3,6 ум.-друк. арк., з яких належить автору 3,3 ум.-друк. арк. У фахових наукових провідних та іноземних виданнях опубліковано 6 статей обсягом 3,1 ум.-друк. арк.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, викладена на 185 сторінках, в тому числі основного тексту 165 сторінок, включає 19 таблиць та 23 рисунки. Список використаних літературних джерел містить 201 найменування на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

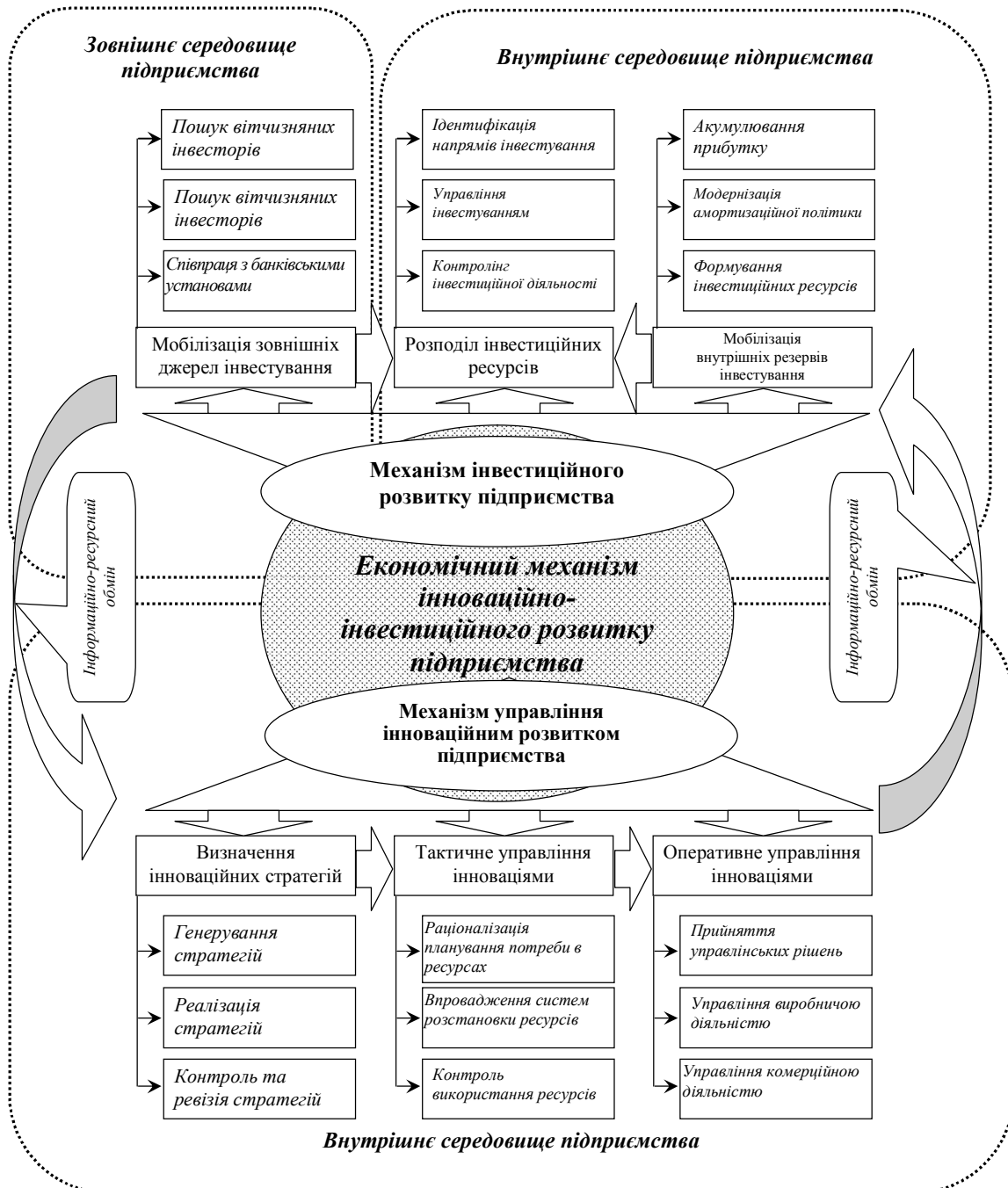
В першому розділі **«Теоретично-методичні основи побудови механізмів управління інноваційно-інвестиційної діяльністю аграрних підприємств»** розглянуто роль та місце підприємства в реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки, окреслено наукові основи інноваційного розвитку аграрного підприємства, обґрунтовано методичні основи оцінки та управління інвестиціями в інноваційний розвиток аграрних підприємств.

Наразі в економічній науці не існує цілісного комплексного підходу до управління інноваційно-інвестиційним розвитком, який би не мав теоретично-методичних протиріч. Складові вказаного процесу розглядаються як окремі механізми впливу. Критичний аналіз наукових позицій низки вітчизняних та зарубіжних дослідників дозволив визначити пріоритетність синтетичного підходу до тлумачення сутності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, зокрема, аграрних. Вказаний підхід полягає у визначенні інвестиційної складової, як основної детермінанти економічного розвитку суб'єктів господарювання, за умови розміщення інвестиційних ресурсів, що залучаються підприємством, у фінансуванні реалізації інноваційних проектів, спрямованих на підвищення економічної ефективності діяльності підприємства та формування його конкурентних переваг з метою зміцнення позицій на цільових ринках.

Специфікою окресленого підходу зумовлюється архітектура механізмів управління інноваційно-інвестиційним розвитком, а також визначає пріоритетність саме інвестиційної діяльності підприємства, як джерела ресурсів підтримання стабільності його розвитку (рис. 1). Відповідно, в процесі формування економічного механізму управління розвитком ми закладаємо принцип синтезу механізму інвестиційного розвитку та механізму управління інноваційним розвитком. При цьому механізм управління інвестиційним розвитком передбачає продукування та імплементацію інвестиційних стратегій підприємства в залежності від його економічного потенціалу, місії та цілей діяльності, масштабів виробництва, розмірів тощо. В свою чергу, механізм управління інноваційним розвитком включає елементи та компоненти, поєднання яких дозволяє ідентифікувати напрями та генерувати процедури імплементації інвестиційних стратегій.

Обидва механізми є об'єктами інформаційно-ресурсного обміну своїх компонент, а їх взаємодоповнення здійснюється через інструмент інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності підприємства (рис. 2).

Останнє доцільно розглядати в ракурсі такого впливу вказаного інструменту на процеси мобілізації економічного потенціалу підприємства, який призводив би до створення стійких конкурентних переваг за рахунок раціонального впровадження виробничо-технологічних, комерційних та організаційно-управлінських інноваційних рішень, а також підвищення економічної ефективності основної діяльності аграрних підприємств.

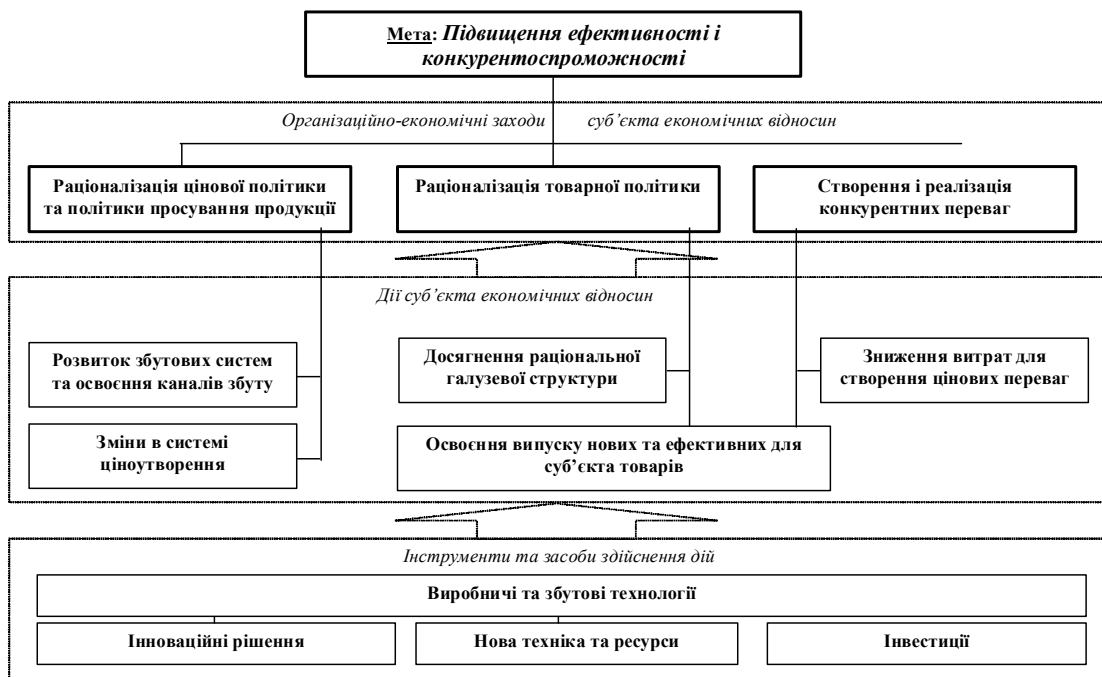
Рис. 1. Економічний механізм інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств

Інноваційна діяльність, що здійснюється на основі прогресивних науково-технічних досягнень є головним інструментом подолання кризових явищ, стабілізації і зростання економіки та підвищення

конкурентоспроможності аграрних підприємств. Основу для інноваційного розвитку створюють економічні суб'єкти, що здійснюють інноваційну діяльність з метою отримання вигод. Проте, її результативність залежить від стану зовнішнього і внутрішнього економічного середовища, наявності необхідних умов для впровадження й раціонального використання інновацій. В аграрній сфері економіки розвиток інноваційної діяльності стримується через недостатнє стимулювання з боку держави впровадження інновацій у виробництво, обмеженість внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій та неможливість їх швидкої мобілізації.

У системі економічного механізму досягнення високого рівня конкурентоспроможності на інноваційній основі здійснюється через використання відповідних методів: організаційних, економічних, техніко-технологічних, адміністративних. Критерієм ресурсозбереження, як елементу інновацій, є максимально високий рівень окупності витрат, підвищення обсягів реалізації сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності здійснення інвестицій та рівня їх рентабельності. Для досягнення конкурентоспроможного функціонування аграрних підприємств необхідно вибрати відповідний тип їх розвитку, що дозволить забезпечити розширення напрямів виробничої діяльності та стійке зростання виробництва. Таким типом розвитку є інноваційний, що характеризується високим рівнем розвитку освіти та науки, особливо прикладної, розвитком та впровадженням у виробництво науково-дослідних робіт і проектно-конструкторських розробок.

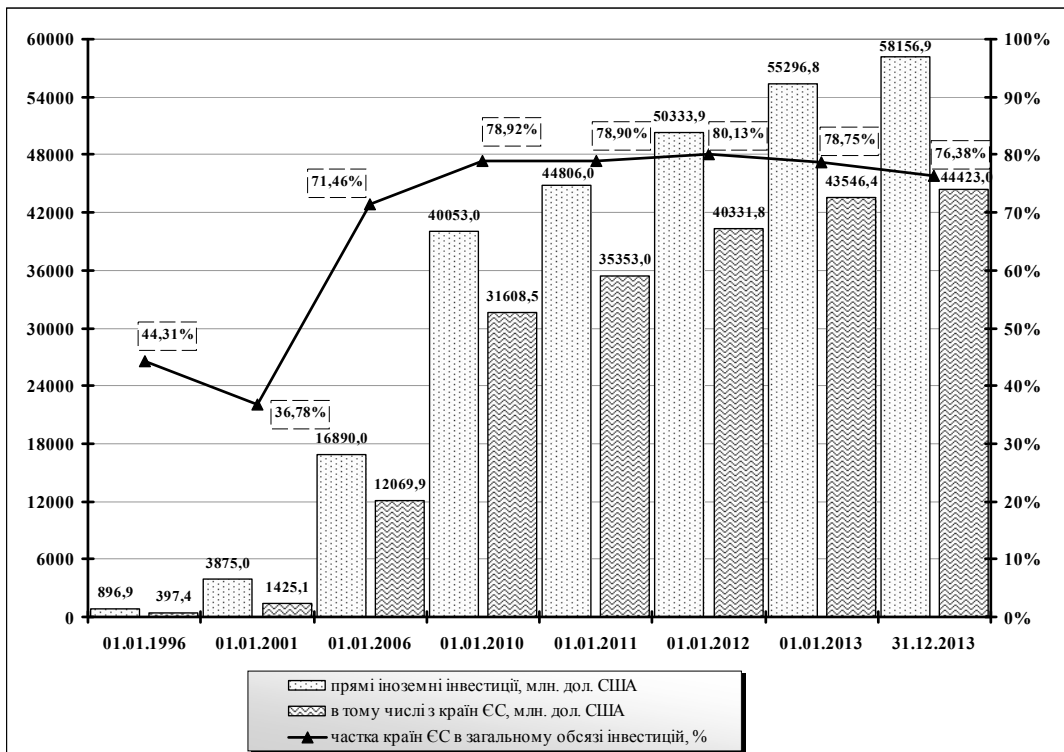
Рис. 2. Імплементация концепції інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств

Основою інноваційного розвитку є випереджувальні інвестиції, зокрема фінансові, високий рівень фахових знань, широка інформатизація, потужний інтелектуальний потенціал. Саме забезпечення прямих зв'язків науки і виробництва збалансовує попит та пропозицію інноваційного продукту. Інноваційна діяльність здійснюється завдяки прогресивним науково-технічним досягненням і є вирішальним фактором подолання кризових явищ, розширення сфери діяльності та зростання прибутковості та рентабельності аграрних підприємств.

В другому розділі «**Стан забезпечення інвестиційної складової інноваційної діяльності аграрних підприємств**» визначено структурно-динамічні тенденції інвестиційного забезпечення розвитку аграрних підприємств в сучасних умовах, наведено результати критичного аналізу існуючих напрямів використання інвестиційних ресурсів аграрних підприємств, передусім, в реалізацію інноваційних проектів, окреслено науково-практичні засади управління залученням інвестицій в проекти розвитку аграрних підприємств.

Проведена ідентифікація обмежень залучення інвестиційних ресурсів аграрними підприємствами дозволила встановити, що найбільшими перешкодами інтенсифікації інвестиційних процесів є високий рівень фінансових ризиків та ступінь зносу основних засобів сільськогосподарського виробництва.

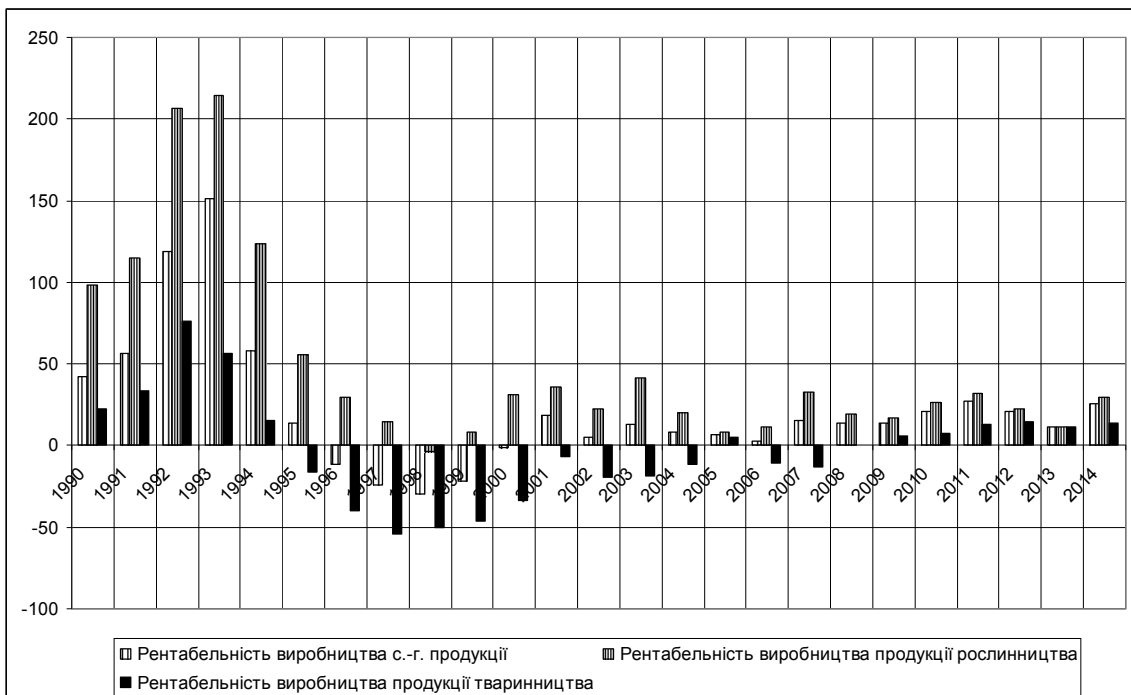
Ключовим джерелом інвестиційних ресурсів лишаються зарубіжні інвестиції, структурно-динамічні тенденції залучення яких представлені на рис. 3.

Рис. 3. Структура залучення іноземних інвестицій суб'єктами аграрного сектору економіки України

При цьому співставлення продемонстрованих даних з динамікою ефективності діяльності аграрних підприємств (рис. 4) свідчить про незначний вплив, а отже недостатній рівень залучення інвестиційних ресурсів з зарубіжних джерел суб'єктами вітчизняного агробізнесу.

Існуючі методи оцінки ефективності інвестицій можна поділити на три групи: 1) методи оцінки ефективності інвестицій за допомогою співвідношення грошових надходжень (позитивних потоків) з витратами (негативними потоками); 2) методи оцінки ефективності інвестицій за бухгалтерською звітністю; 3) методи оцінки ефективності інвестицій, які ґрунтуються на теорії часової вартості грошей. Вказані методи є достатньо точними та достовірно описують інформацію щодо ефективності інвестиційних процесів, а отже можуть застосовуватися та застосовуються для прийняття управлінських рішень щодо розміщення коштів в інвестиційних проектах. Втім, інвестування призводить до прискореного розвитку того чи іншого напрямку економічної діяльності або напрямку спеціалізації суб'єкта лише в умовах створення конкурентних переваг на виробничій або збутовій стадіях циклу виробництва та реалізації продукції. При цьому для потенційного інвестора майже неважливо за рахунок чого вказані переваги будуть сформовані або реалізовані, адже авансування капіталу в реалізацію проектів створення нових виробництв, освоєння нових видів продукції, вдосконалення технологій виробництва та збуту або модернізацію існуючих підприємств має на меті повернення авансованих коштів разом із прибутком, розмір якого покриває ризики та забезпечує адекватну вигоду.

Рис. 4. Динаміка рівня економічної ефективності діяльності вітчизняних аграрних підприємств в 1990-2014 рр., %

Дослідження показали, що з урахуванням тривалості реалізації інвестиційних проектів в аграрному виробництві особливої актуальності набуває застосування методів оцінки ефективності інвестицій, які ґрунтуються на теорії часової вартості грошей. В свою чергу, оцінка економічної ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності потребує поєднання вказаних методів з алгоритмом оцінки інвестиційного та результативного потенціалів інноваційних рішень.

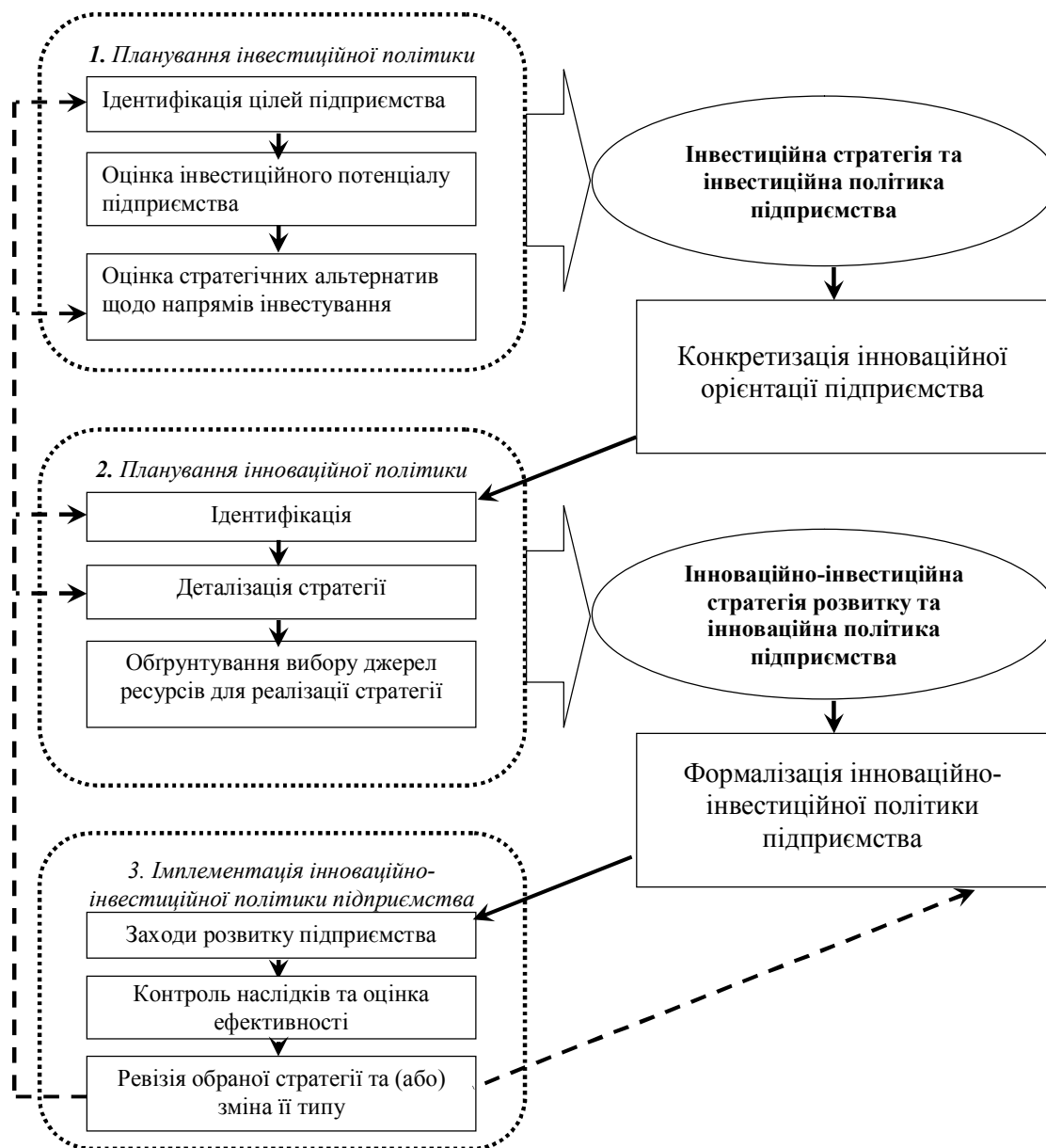
Інертність аграрного виробництва, сировинний характер переважної частини сільськогосподарської продукції, традиційність технологій її виробництва суттєвою мірою обмежує набір інноваційних рішень як в сфері виробництва, так і в сфері торгівлі. Останнє зумовлює необхідність раціоналізації вибору інноваційних рішень з огляду на специфіку діяльності підприємства, особливості формування та реалізації його економічного потенціалу, а також характер сприйняття інноваційним рішенням інвестиційних впливів в економіку підприємства. Ефективність управління інноваційним процесом підприємства піддається вимірюванню за умов застосування матриць фаз та стадій інноваційного процесу, в основу яких покладено розрахунок загальної вартості управління кожним з етапів інноваційного процесу у визначеному відрізку часу.

Аналітичні дослідження формування та реалізації конкурентних переваг аграрних підприємств дозволили визначити, що частка техніко-технологічних інноваційних рішень складає 63,3 % загальної кількості впроваджених інновацій, частка інноваційних рішень в сфері маркетингу та збуту — 17,8 %, решта 18,9 % впроваджених інновацій припадає на вдосконалення управління, організації виробництва, заходи з підвищення рівня мотивації персоналу підприємств тощо. Даною частиною дослідження було охоплено 121 підприємство Харківської області, керівники яких були опитані щодо організаційно-управлінських заходів, а результати опитування були співставлені з оцінками обсягів залучення інвестиційних ресурсів, що дозволило ідентифікувати поточні напрями інвестування в інноваційний розвиток.

В третьому розділі **«Шляхи та напрями удосконалення управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрних підприємств»** обґрунтовано шляхи інституційного та організаційно-економічного забезпечення систем управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрних підприємств, визначено пріоритетні напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств, ідентифіковано прогресивні сценарії залучення та використання інвестицій в інноваційний розвиток аграрних підприємств та управління їх реалізацією.

В дослідженні обґрунтовано прикладні засади організації управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрного підприємства шляхом обґрунтування процедур генерування інноваційно-орієнтованих інвестиційних стратегій розвитку (рис. 5). При цьому виконано формалізацію побудови інноваційно-орієнтованої інвестиційної політики, а також

визначено критерії її критичного перегляду в процесі здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності аграрного підприємства. Опрацьований у вигляді послідовності процедур алгоритм стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком ґрунтується на принципі пріоритетності в сучасних інвестиційної діяльності підприємства над його інноваційною, без зменшення значення останньої при виборі та коригуванні напрямку розвитку підприємства.

Рис. 5. Послідовність процедур стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрних підприємств

Застосована в дослідженні типологія стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств сформована на основі зміни критеріїв виділення типів стратегії. При цьому основним принципом вибору критеріїв ідентифікації стратегій стало доповнення ознак об'єктної орієнтації

розміщення інвестицій, функціональними критеріями, які характеризують напрям отримання конкурентних переваг, що отримуються підприємством за рахунок впровадження інновацій. Було ідентифіковано характер взаємозв'язку між процесами формування та реалізації конкурентних переваг аграрних підприємств з процесами провадження їх інноваційно-інвестиційної діяльності через призму підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств. В результаті були визначені такі типи функціональних стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку, а саме: стратегії зниження витрат за рахунок техніко-технологічних інновацій, стратегії зниження витрат за рахунок зростання масштабів виробництва, стратегії зниження витрат за рахунок збільшення розмірів землекористування підприємства, стратегії підвищення цін за рахунок зміни позиції в каналі розподілу, стратегії збільшення доходів за рахунок диверсифікації виробництва, стратегії збільшення доходів за рахунок диференціації виробництва. Перелік виділених стратегій демонструє характер та функціональне призначення конкурентних переваг підприємства, що формуються в процесі впровадження інновацій.

Вибір тієї чи іншої стратегії відбувається на основі оцінки рівня розвитку економічного потенціалу підприємства, зокрема, його інвестиційної компоненти з огляду на доступність застосування конкретних наборів інноваційних рішень та стійкості перспективних конкурентних переваг, а також оцінки очікуваного підвищення рівня економічної ефективності діяльності. При цьому саме підвищення рівня економічної ефективності діяльності, як об'єктивна основа окупності інвестицій, є головним критерієм вибору стратегії управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства та подальшого корегування стратегії, що реалізується.

ВИСНОВКИ

В дисертації отримане нове вирішення важливого наукового завдання обґрунтування теоретико-методичних засад та прикладних рекомендацій щодо побудови та функціонування економічних механізмів інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та практичного характеру:

1. В дисертації обґрунтовано цілісну концепцію побудови та функціонування економічного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств. Вказана концепція дозволяє поєднати механізм інвестиційного розвитку, який генерує інвестиційні стратегії підприємства, з механізмом управління інноваційним розвитком, який продукує напрями та процедури імплементації розроблених інвестиційних стратегій. В свою чергу, узгодження функціонування вказаних механізмів реалізується через застосування інструментарію інформаційно-ресурсного обміну. Прикладна реалізація вказаної концепції в системі управління

підприємством опосередковується через процедури стратегічного планування. При цьому стратегії розвитку ґрунтуються на адекватній оцінці інвестиційного потенціалу підприємства та співвідношенні його з доступними напрямками інноваційного розвитку. Застосування таких обмежень та відповідних управлінських процедур дозволяє визначити найбільш раціональний за визначених умов склад інвестиційного портфелю підприємства та забезпечує впровадження виробничо-технологічних, комерційно-збутових та організаційно-управлінських інновацій.

2. Обґрунтовано засади організації управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрного підприємства шляхом формалізації процедур генерування інноваційно-орієнтованих інвестиційних стратегій. В послідовність етапів формування вказаних стратегій інтегрована можливість корекції стратегічних напрямів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства з огляду на дотримання критеріїв ефективності, адекватності стратегій ресурсному потенціалу підприємства, створення конкурентних переваг за рахунок впровадження інновацій. Застосування вказаних критеріїв дозволяє раціонально виконувати процедури ревізії стратегій в процесі здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства.

3. Ідентифіковано пріоритетні напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств. Серед вказаних напрямів виділено технологічні, технічні, біологічні, комерційно-збутові та соціально-економічні. Встановлено, що з огляду на специфіку конкурентної побудови цільових ринків продукції аграрних підприємств головною метою інноваційного розвитку є створення за рахунок впроваджених інновацій конкурентних переваг цінового характеру, що в короткостроковому періоді відбивається на економічних результатах діяльності підприємств. Останнє зумовлює широке вжиття заходів та реалізацію проектів, спрямованих на зниження витрат на виробництво продукції, що обумовлює розвиток нововведень в техніко-технологічній сфері, а також підвищення реалізаційних цін, що потребує впровадження маркетингово-збутових технологій та оригінальних комерційних рішень. Реалізація стратегій розвитку у вказаних напрямках забезпечує найвищі рівні окупності інвестицій у впровадження інновацій.

4. В дослідженні обґрунтовано та апробовано методичний підхід до оцінки інвестиційного потенціалу аграрних підприємств. Вказаний підхід ґрунтується на врахуванні результатів співставлення розмірів підприємств, їх галузевої та функціональної спеціалізації, досягнутого рівня економічної ефективності їх діяльності з визначенням на цій основі ступеня сприйняття інновацій та рівня «інноваційності» конкурентних переваг, які створюються в процесі залучення та освоєння інвестицій. Дослідження показали, що лише 17 % аграрних підприємств характеризуються високим рівнем розвитку свого інвестиційного потенціалу, а отже сприйнятливістю до інновацій та можливістю в повній мірі реалізовувати конкурентні переваги, що створюються за їх впровадження, 52 % — середнім рівнем, а 31 % — низьким рівнем згідно застосованої системи критеріїв.

5. Критичний аналіз наукових позицій щодо проблематики інноваційно-інвестиційного розвитку дозволило розвинути наукове тлумачення сутності дефініції «інноваційна орієнтація інвестиційної діяльності» шляхом розгляду результатів інвестиційної діяльності в ракурсі створення конкурентних переваг, які мають інноваційний характер, та підвищення економічної ефективності аграрних підприємств. Доведено, що саме інноваційною орієнтацією має характеризуватися інвестиційна діяльність аграрних підприємств.

6. Наукове пророблення архітектури економічних механізмів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю аграрних підприємств дозволило виконати функціональну систематизацію заходів інтенсифікації інвестиційного процесу в аграрних підприємствах на основі виділення організаційно-управлінських, організаційно-економічних та економічних заходів. Останнє є основою визначення раціонального поєднання засобів та інструментів забезпечення зростання інтенсивності інвестиційних процесів та диференціації їх напрямів, що створює організаційно-управлінське підґрунтя для впровадження будь-яких інновацій в контексті створення стійких конкурентних переваг аграрних підприємств.

7. Визначено типологію стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств на основі доповнення існуючих систем критеріїв об'єктної орієнтації інвестицій, їх обсягу та інтенсивності інвестиційного процесу, функціональними критеріями відношення інвестицій до створення конкурентних переваг та їх значимості для підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств. В результаті встановлення взаємозв'язку між процесами формування та реалізації конкурентних переваг аграрних підприємств у провадженні ефективною діяльності аграрних підприємств з процесами провадження інноваційно-інвестиційної діяльності визначено основні типи функціональних стратегій, а саме: стратегії зниження витрат за рахунок техніко-технологічних інновацій, стратегії зниження витрат за рахунок зростання масштабів виробництва, стратегії зниження витрат за рахунок збільшення розмірів землекористування підприємства, стратегії підвищення цін за рахунок зміни позиції в каналі розподілу, стратегії збільшення доходів за рахунок диверсифікації виробництва, стратегії збільшення доходів за рахунок диференціації виробництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та колективні монографії

1. Валетенко В. В. Інструменти забезпечення інноваційного характеру інвестиційної діяльності аграрних підприємств / В. В. Валетенко // Інноваційна маркетингова діяльність в агропромисловому комплексі : монографія / За ред. Ю. І. Данько, В. М. Жмайлова. – Суми : СНАУ. – 2014. – С.140-154.

Статті у фахових виданнях

2. Валетенко В. В. Управління інвестиціями та інноваційний розвиток підприємств / В. В. Валетенко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Економічні науки. – Вип. 137. – 2013. – С. 257-262.

3. Валетенко В. В. Формування організаційно-економічного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку сільськогосподарських товаровиробників / В. В. Валетенко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки. – № 6. – 2013. - С. 162-166.

4. Красноруцький О. О. Передумови стабілізації розвитку сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі / О. О. Красноруцький, В. В. Валетенко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки. – № 7. – 2013. - С. 26-31. *(внесок автора полягає у визначенні та критичному розгляді тенденцій інноваційної діяльності аграрних підприємств)*

5. Валетенко В. В. Критичні аспекти сучасних методичних підходів до оцінки інвестицій в інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств / В. В. Валетенко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки. – № 8. – 2013. - С. 187-191.

6. Валетенко В. В. Регіональні особливості інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва / В. В. Валетенко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки. – Вип. 149. – 2014. - С. 113-119.

7. Валетенко В. В. Концептуальні проблеми формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку аграрного виробництва та шляхи їх вирішення / В. В. Валетенко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Випуск 8 (65). – 2015. – С. 129-135.

У зарубіжних виданнях та виданнях внесених до наукометричних баз

8. Валетенко В. В. Направления государственного регулирования инновационно-инвестиционного развития предприятий аграрной сферы экономики / В. В. Валетенко // Научное обеспечение развития АПК в условиях реформирования: [сборник научных трудов]. Санкт-Петербургский государственный аграрный университет. — Ч. 2. — СПб., 2014. — С. 165-170.

9. Валетенко В. В. Формирование и функционирования систем стратегического управления инновационным развитием инвестиционной деятельности аграрных предприятий / В. В. Валетенко // Вестник ФГОУ ВПО «Курская государственная сельскохозяйственная академия»: Экономические науки. — № 52. — 2013. — С. 187-192.

Тези доповідей, матеріали конференцій та інші видання

10. Валетенко В. В. Роль управління інвестиціями в забезпеченні інноваційного розвитку підприємств / В. В. Валетенко // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи». – Харків: ХНТУСГ, 2013.- С. 312-314.

11. Валетенко В. В. Архітектура організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком сільськогосподарських підприємств / В. В. Валетенко // Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації». – Тернопіль: ТНЕУ, 2013 р. – С. 179-181.

12. Валетенко В. В. Оцінка ефективності діяльності аграрних підприємств-учасників інтеграційних утворень / В. В. Валетенко // Матеріали науково-практичної конференції Сумського НАУ (м. Суми, 15-19 квітня 2013 р.).– Суми: СНАУ, 2013. – В 3 т. / Т.І. – С. 143.

13. Валетенко В. В. Напрями та шляхи розвитку інноваційно-інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств / В. В. Валетенко // Матеріали V міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи». – Харків: ХНТУСГ, 2014 р. – С. 187-189.

14. Валетенко В. В. Напрями та шляхи розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / В. В. Валетенко // «Перспективні напрями розвитку галузей АПК і підвищення ефективності наукового забезпечення агропромислового виробництва» : матеріали IV міжн. наук.-практ. конф. мол. вчених (18-19 вересня 2014 р.). – Тернопіль: Крок, 2014. – С. 278-281.

15. Валетенко В. В. Принципи побудови механізмів управління / В. В. Валетенко // Матеріали XVI Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій». – Львів: ЛНАУ, 2015. – С. 269-272.

АНОТАЦІЯ

Валетенко В. В. Економічні механізми інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, 2016.

В дисертації розроблено теоретично-методичні засади та прикладні рекомендації щодо побудови та функціонування економічних механізмів інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Обґрунтовано цілісну концепцію побудови та функціонування економічного

механізму інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств, яка ґрунтується на синтезі механізму інвестиційного розвитку, який генерує інвестиційні стратегії підприємства, та механізму управління інноваційним розвитком, який продукує напрями та процедури імплементації інвестиційних стратегій, шляхом інформаційно-ресурсного обміну між зазначеними компонентами з огляду на інноваційну орієнтацію інвестиційної діяльності підприємства. Удосконалено засади організації управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрного підприємства шляхом обґрунтування процедур генерування інноваційно-орієнтованих інвестиційних стратегій розвитку з формалізацією на їх основі побудови інноваційно-інвестиційної політики та визначенням критеріїв їх критичного перегляду в процесі здійснення діяльності. Ідентифіковано напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств шляхом систематизації їх в групи технологічних, технічних, біологічних, комерційно-збутових та соціально-економічних, а також та розгляду їх складових та елементів через призму потреби в інвестиційних ресурсах та їх окупності. Опрацьовано методичний підхід до оцінки інвестиційного потенціалу аграрних підприємств, який враховує результати співставлення розмірів підприємств, їх галузевої та функціональної спеціалізації, досягнутого рівня економічної ефективності їх діяльності з визначенням на цій основі ступеня сприйняття інновацій та рівня «інноваційності» конкурентних переваг, які створюються в процесі залучення та освоєння інвестицій. Розвинуто наукове тлумачення сутності дефініції «інноваційна орієнтація інвестиційної діяльності». Виконана функціональна систематизація заходів інтенсифікації інвестиційного процесу в аграрних підприємствах на основі виділення організаційно-управлінських, організаційно-економічних та економічних заходів з виокремленням на цій основі раціонального поєднання засобів та інструментів забезпечення зростання інтенсивності інвестиційних процесів та диференціації їх напрямів. Обґрунтовано типологію стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств.

Ключові слова: інновації, інвестиції, стратегія розвитку, аграрне підприємство, економічний механізм, управління розвитком, конкурентна перевага.

АННОТАЦІЯ

Валетенко В. В. Экономические механизмы инновационной ориентации инвестиционной деятельности аграрных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, Харьков, 2016.

В диссертации разработаны теоретико-методические основы и прикладные рекомендации по построению и функционированию экономических механизмов инновационной ориентации инвестиционной деятельности аграрных предприятий. Обоснована целостная концепция построения и функционирования экономического механизма инновационно-инвестиционного развития аграрных предприятий, основанная на синтезе механизма инвестиционного развития, который генерирует инвестиционные стратегии предприятия, и механизма управления инновационным развитием, продуцирующего направления и процедуры имплементации инвестиционных стратегий путем информационно-ресурсного обмена между указанными компонентами с учетом инновационной ориентации инвестиционной деятельности предприятия. Усовершенствованы основы организации управления инновационно-инвестиционным развитием аграрного предприятия путем обоснования процедур генерирования инновационно-ориентированных инвестиционных стратегий развития с формализацией на их основе построения инновационно-инвестиционной политики и определения критериев их критического пересмотра в процессе осуществления деятельности. Идентифицированы направления инновационного развития аграрных предприятий путем систематизации их в группы технологических, технических, биологических, коммерческо-сбытовых и социально-экономических, а также и рассмотрения их составляющих и элементов через призму потребности в инвестиционных ресурсах и их окупаемости. Разработан методический подход к оценке инвестиционного потенциала аграрных предприятий, учитывающий результаты сопоставления размеров предприятий, их отраслевой и функциональной специализации, достигнутого уровня экономической эффективности их деятельности по определению на этой основе степени восприятия инноваций и уровня «инновационности» конкурентных преимуществ, которые создаются в процессе привлечения и освоения инвестиций. Развито научное толкование сущности дефиниции «инновационная ориентация инвестиционной деятельности» путем рассмотрения результатов инвестиционной деятельности в ракурсе создания конкурентных преимуществ, которые имеют инновационный характер, и повышение экономической эффективности аграрных предприятий. Выполнена функциональная классификация мер интенсификации инвестиционного процесса в аграрных предприятиях на основе выделения организационно-управленческих, организационно-экономических и экономических мер с выделением на этой основе оптимального сочетания средств и инструментов обеспечения роста интенсивности инвестиционных процессов и дифференциации их направлений. Определена типология стратегий инновационно-инвестиционного развития аграрных предприятий на основе дополнения существующих систем критериев объектной ориентации инвестиций, их объема и интенсивности инвестиционного процесса, функциональным критериям отношение инвестиций к созданию

конкурентных преимуществ и их значимости для повышения экономической эффективности деятельности аграрных предприятий. В результате установления взаимосвязи между процессами формирования и реализации конкурентных преимуществ аграрных предприятий в ведении эффективной деятельности аграрных предприятий с процессами производства инновационно-инвестиционной деятельности определены основные типы функциональных стратегий. К ним относятся: стратегии снижения затрат за счет внедрения технико-технологических инноваций, стратегии снижения затрат за счет роста масштабов производства, стратегии снижения затрат за счет увеличения размеров землепользования предприятия, стратегии повышения цен за счет изменения позиции в канале распределения, стратегии увеличения доходов за счет диверсификации производства, стратегии увеличения доходов за счет дифференциации производства.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, стратегия развития, аграрное предприятие, экономический механизм, управления развитием, конкурентное преимущество.

ANNOTATION

Valetenko V. V. Economic Mechanisms of Innovative Investment Orientation Of Agricultural Enterprises. - Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity). Kharkiv P.Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv, 2015.

In the thesis the theoretical and methodological foundations and practical recommendations for the construction and operation of economic mechanisms of innovative investment orientation of agricultural enterprises. Grounded holistic concept of construction and operation of the economic mechanism innovation and investment development of agricultural enterprises, based on the synthesis mechanism of investment development, which generates the investment strategy of the company, and the mechanism of innovative development, which produces guidelines and procedures for the implementation of investment strategies through information and resource exchange between these components due to innovative investment orientation of the company. Improved fundamentals of investment management innovation and development of agribusiness study procedures generate innovation-oriented investment strategies of formalization of the building on the basis of innovation and investment policy and the definition of criteria for their critical review during implementation. Identified areas of innovative development of agricultural enterprises by systematizing them in groups of technological, technical, biological, commercial marketing, social and economic, as well as review and their components and elements in the light of the need for investment capital and their return. Processed methodical approach to assessing the investment potential of agricultural enterprises, which takes into account the results

of the comparison of the size of enterprises, their sectoral and functional specialization achieved level of economic efficiency of their activities to the definition of the basis of the degree of perception of innovation and the level of "innovation" competitive advantages created in attracting and development investments. Developed scientific interpretation of the essence of the definition of "innovative investment orientation." Performed functional systematization measures intensify investment process in agrarian enterprises on the basis of allocation of organizational, managerial, organizational, economic and economic measures form the basis for this rational combination of means and tools to ensure the growth of the intensity of investment processes and differentiate their areas. Grounded typology of strategies of innovation and investment development of agricultural enterprises.

Keywords: innovations, investments, strategy development, agricultural enterprise, economic mechanism, management development, competitive advantage.

Підписано до друку 17 лютого 2016 р. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,9 обл.-вид.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 233

Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс»
Свідоцтво суб'єкта виробничої справи:
серія. ДК № 4666 від 18.12.2013 р.
61052, Україна, м. Харків, вул. Ярославська, 11
(057) 754-49-42

Надруковано у ТОВ «Смугаста типографія»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевського, 28а.

«Zebrine printing office» Ltd